

درس باغ ایرانی و تاریخ آن

خیال باغ ایرانی
سنت باغ ایرانی

دکتر لادن اعتضادی

دانشگاه شهید بهشتی

دانشکده معماری و شهرسازی

دوره مطالعات معماری ایران

۱۴۰۱

خیال باغ ایرانے

باغ ایرانی به مثابه بهشت

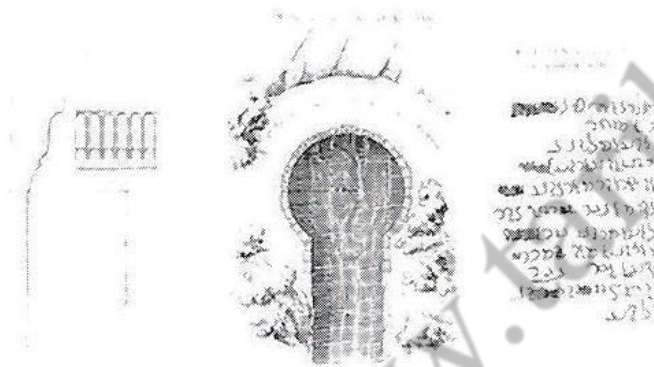
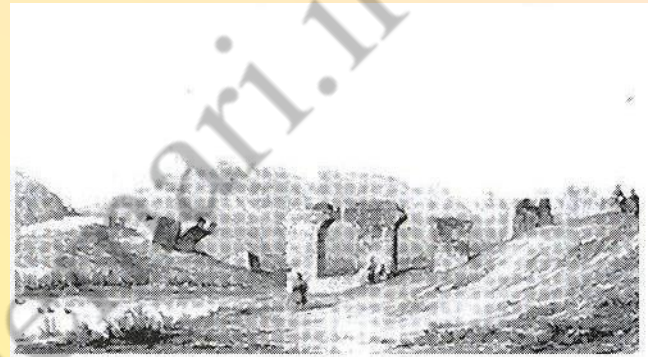
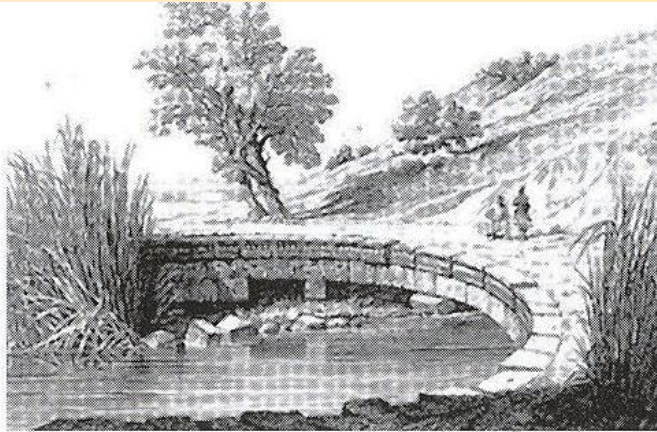
نظریه: باغ ایرانی تعین یک خیال یا بازتابی از بهشت است.

نظریه: باغ ایرانی حاصل تجربه زیست و یک پدیده زیستی - معیشتی است.

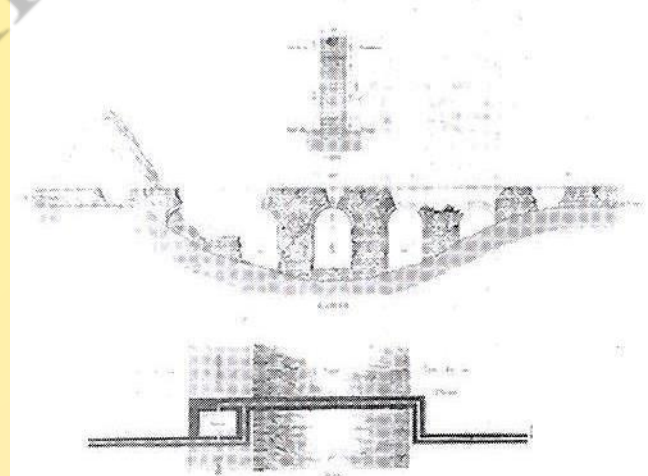
نظریه: مطالعه باغ‌سازی ایرانی در حوزه مطالعات معماری
و شهرسازی ایران جایگاه جدی دارد.

پس «باغ‌سازی» ایرانی در زمره هنرها و یک پدیده فرهنگی است.

آب و آبادانی

۲۳. چشمه شاپور در کازرون. فلاندن و کست،
جلد ۱، تابلوی ۴۶، ۱۸۵۴

۲۲. پل آببر دارابگرد. فلاندن و کست، ۱۸۵۴،
جلد ۱، تابلوی ۳۲

تاسیسات آبی از دوره ساسانیان

تداوم تاریخی و بسط جغرافیایی و سنت باغ ایرانی
مرهون یک خیال و تعین آن خیال در قالب یک هنر یا یک مظهر
فرهنگی است.

«خیالی از سرزمینی آرمانی»

ایجاد بهشتی زمینی
با تأکید بر عناصر عینی شاخص طبیعت

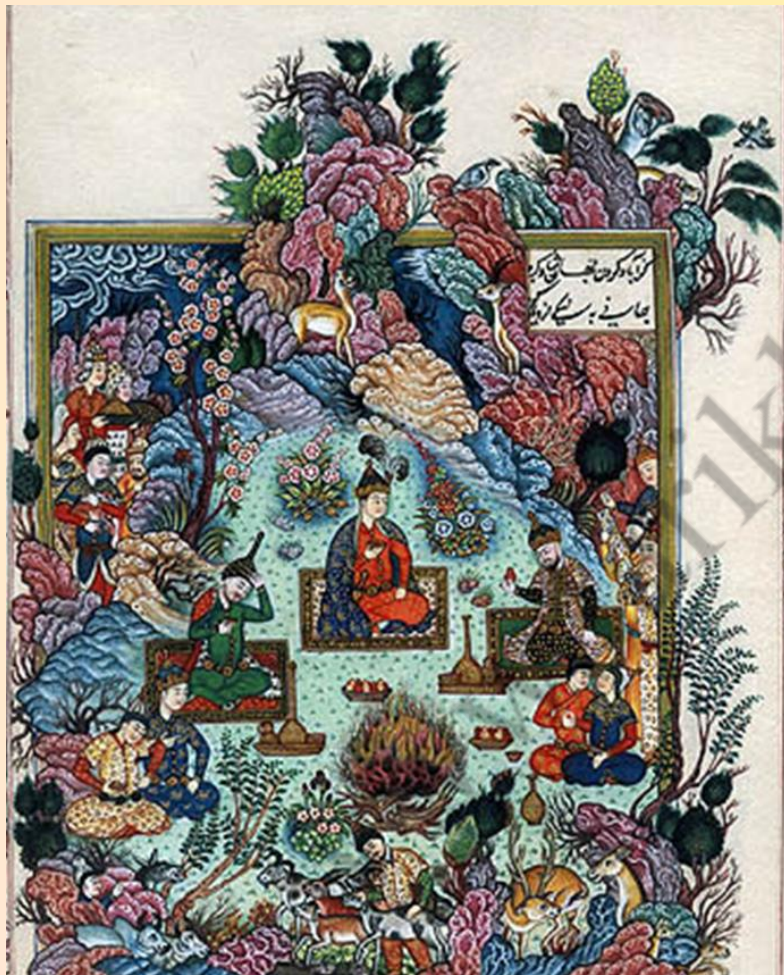
باغ ایرانی «به یک تعبیر خیالی است متعین»

تجربه زیست در رود دره‌های فلات ایران
و زیست بعدی در دشت‌های کم آب
عامل پیدایش خیال باغ = بهشت یا سرزمین آرمانی

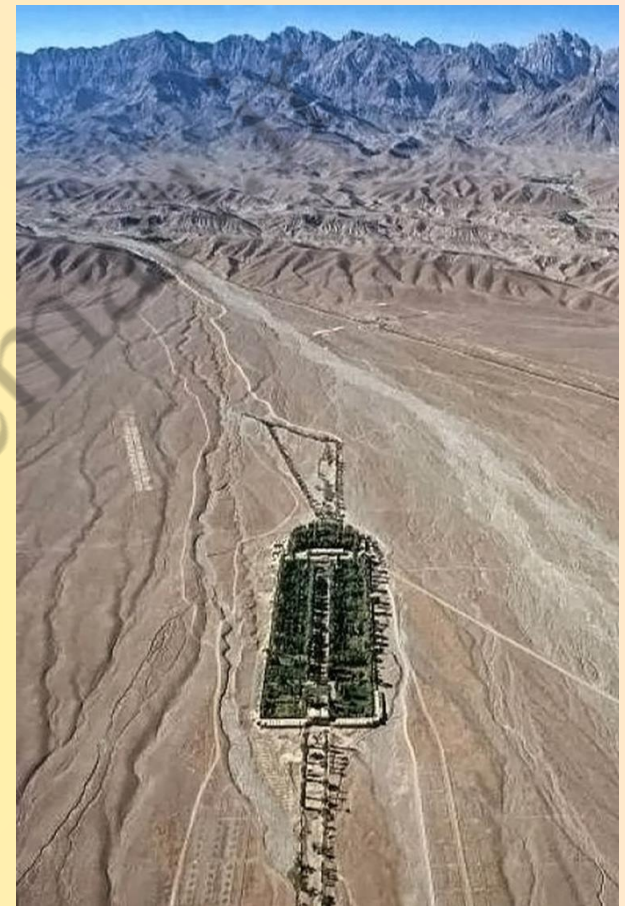

نگاره‌ای در تصویر کردن سرزمین
آرمانی در عین بیانی از واقعیت

تصویری از منطقه شهری بیرجند در عهد قاجار (باغ های پیرامونی شهرهای ایران: نمونه موردی بیرجند، محمد جواد بیبا)

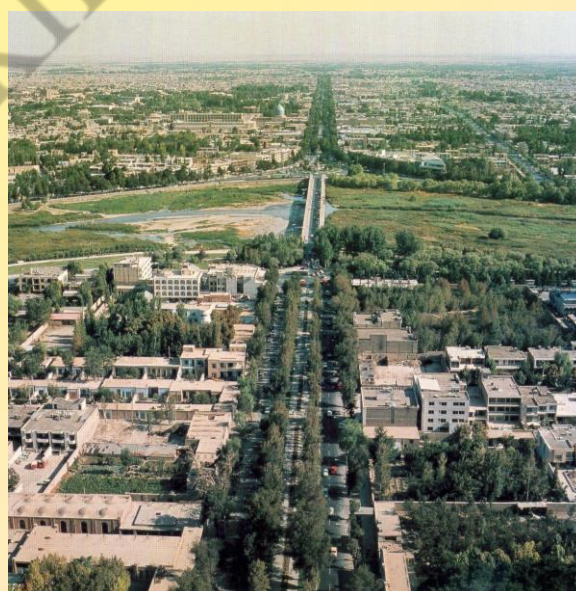
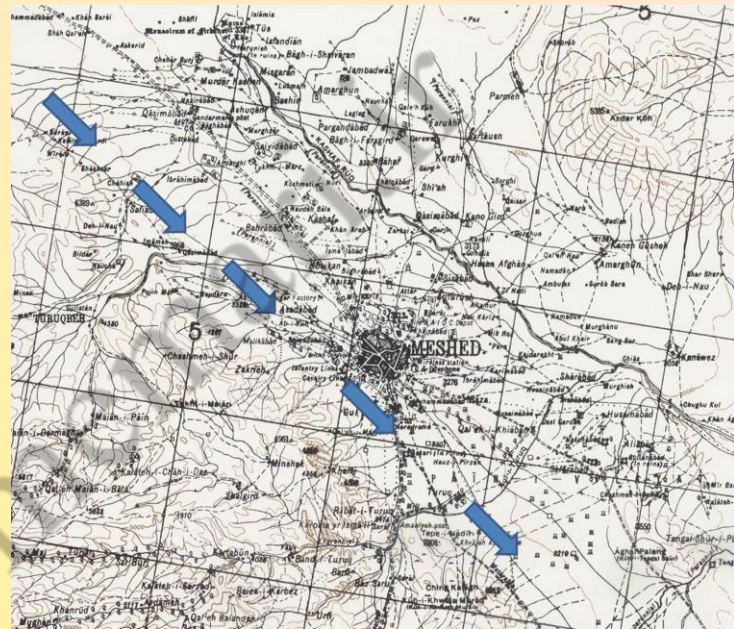
آب و آبادانی

در مقیاس آرمان و آرزو
در فرهنگ ایرانی

- مقطع طولی یک قنات از کوهها تا نقطه‌ای که آب در یک باغ یا دهکده بالا می‌آید:
- A . خاک‌های کوه.
  - B . لایه نیمه نفوذپذیر رس و شن.
  - C . لایه شنی و نفوذ پذیر.
  - D . زمین موج‌دار.
  - E . محور دسترسی.
  - F . دهانه چاه که از مواد حاصل از حفاری تشکیل شده است.
  - G . تونل آبی ، شیب واقعی ۲٪ - ۱.
  - H . کانال باز آب.

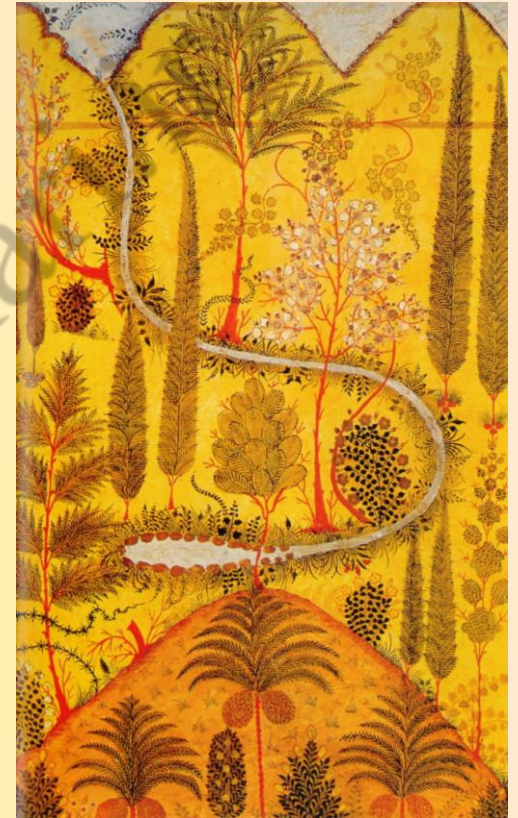

از آبادک
تا شهر
و
نقش «آب»
و مدیریت آب
در سیمای شهر

مدیریت آب در ایران نقش آب در سیمای شهر

بالا خیابان مشهد

«خیال باغ ایرانی»، تصویر از یک «آرمان»

برخاسته از فرهنگ زیست ایرانی و طلب سرزمینی آرمانی است.
و
صورت این خیال در غالب آثار فرهنگی - تمدنی ایران حضور دارد.

مثال های از حضور آرمان باغ در هنرهای ایرانی

تصویری؟

کلامی؟

موسیقایی؟

مثالها از سوی دانشجویان در کلاس مطرح شود

تزیینات باغ مسجد مشیر

نمادهای برگرفته از طبیعت: گیاه، گل، پرنده
و چرنده

تصاویر درخت زندگی

در نقش پردازای ایرانی

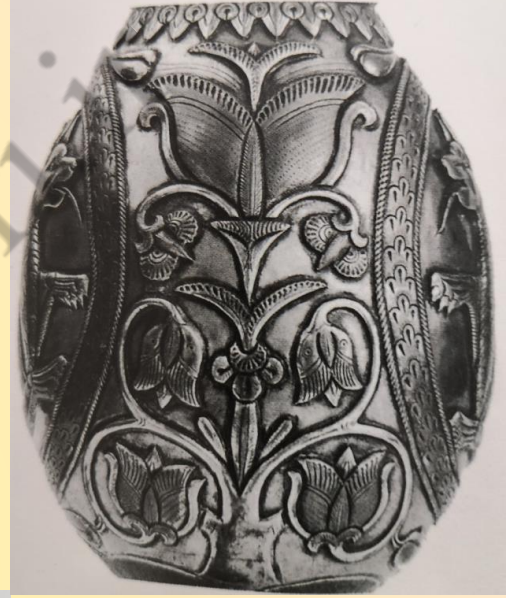

بالای بشقاب: گل شکفته و دو پرنده

بالا: بشقاب ایرانی زرانودود متعلق به سالهای بین قرن پنجم تا ششم میلادی که با درخت زندگی تزیین شده است.

پایین: گلدان متعلق به سالهای بین قرن پنجم تا ششم میلادی که با سیموگ (پرنده افسانه‌ای ایرانی) تزیین شده است.

پایین بشقاب:

ریشه در گلدان با دو ساقه بهم پیچیده
و دو قوچ در دو سوی

تصوّر باغ در هنرهای ایران

قالے ایرانے در ہر صورتے یک باغ و گلستان است.

تجلی مفهوم باغ ایرانی در موسیقی و ادبیات و عرفان

در موسیقی قدیم ایرانی دستگاهی به نام «چارباغ» بوده است،
همینطور دستگاهی به نام «بوستان».
(دهخدا)

نام دو کتاب مهم ادبی ما «بوستان» و «گلستان» است.

نام یک اثر منظوم عرفانی ما «گلشن راز» است.

و...

هنرِ بازنمایی بهشت

باغ ایرانی «عرصهء نمایش» فضایی بهشته است

نمایش آب، سبزینه و گل و مرغ، میوه، و هنر معماری (کوشک یا عمارتی مزین)

حضور آب و سایه‌سار درختان و سبزینه و گل و مرغ در ذهن ایرانی
نماد فضایی بهشتی است.

سرزمین آرمانی = (بهشت ، فردوس)

آرمان محیطی سرسبز و آرامش بخش و فرح افزا
با

نظر گاهی برای نشستن و
نظاره
و
معبری برای تماشا و رسیدن

باغ‌سازک مداخله آرمانگرایانه در طبیعت :

باغ‌سازی از دوران باستان
نوعی مداخله آرمانگرایانه، جستجو و خلق محیط ایدئال بر طبق
الگوهای طبیعت و براساس باورها بوده‌است.
باغ ایرانی : مثمر و تفرّجی بوده و توسط شاهان و امیران ساخته
می‌شده است.

شد ایوان به کردار باغ بهار

بیاراست رامشگهی شاهوار

این ایدئال یا آرمان در قالب دو روحیه متفاوت در جهان غرب (یونانی-رومی) و جهان شرق (خاور نزدیک و خاور دور) جلوه گر می شود.

ایدئال‌ها در سه سنت باغسازگی جهان

- جهان ایرانی - اسلامی (بازنمایی بهشت ایرانی - بهشت اسلامی، یک سرزمین آرمانی)
- جهان یونانی - رومی (بازنمایی کمال طبیعت در مفهوم ریاضی آن یعنی قاعده‌مند کردن طبیعت در یک عینیت مادی و نمایش تسلط انسان بر طبیعت)
- جهان چینی - بودایی (بازنمایی طبیعت به مثابه تصویر بهشت کنفوسیوسی - تائویی - بودایی / "میکروکازمی" که شبهی یا رؤیایی از "ماکروکازم" یا عالم هستی است.)

کهن‌ترین باغ‌سازگها در خاور نزدیک
میانرودان، مصر، ایران، یمن («سبا» سرزمین باغ‌های گمشده)

کهن‌ترین باغ‌سازگها در خاور دور
چین باستان، چین دوره سونگ جنوبی، ژاپن (سرزمین باغ‌های ذن)

کهن‌ترین باغ‌سازگها در باختر
روم باستان (سرزمین حیاط‌های پرستیل و ویلاهای اشرافی)

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

• در تمدن‌های کهن

«باغ‌سازی» چه مرحله‌ای از تحول باغداری فرض شود یا غیر آن اما لحظه‌ای که وجه هنری می‌یابد، بازنمایی چیزی است با وجهی زیبا شناختی حاصل رابطه انسان با طبیعت.

- در تمدن ایران باغ ایرانی، تعیین آرمان بهشت است و غایت زیبایی در آن تصور شده است: باغ کامل نمایانگر چهار رکن عالم وجود است.
- ساختار باغ ایرانی مبتنی بر نظام آبیاری و ساختار کالبدی و طرح آن متکی به مسیر مستقیم آب است و نمایش آب در آن صورت‌های گوناگون دارد.
- باغ ایرانی جایی زیبا و تفریحی برای نشستن و نظاره و راه رفتن و تماشا است.
- باغ ایرانی حضوری پررنگ در هنرهای ایرانی بخصوص در ادب و شعر فارسی دارد.